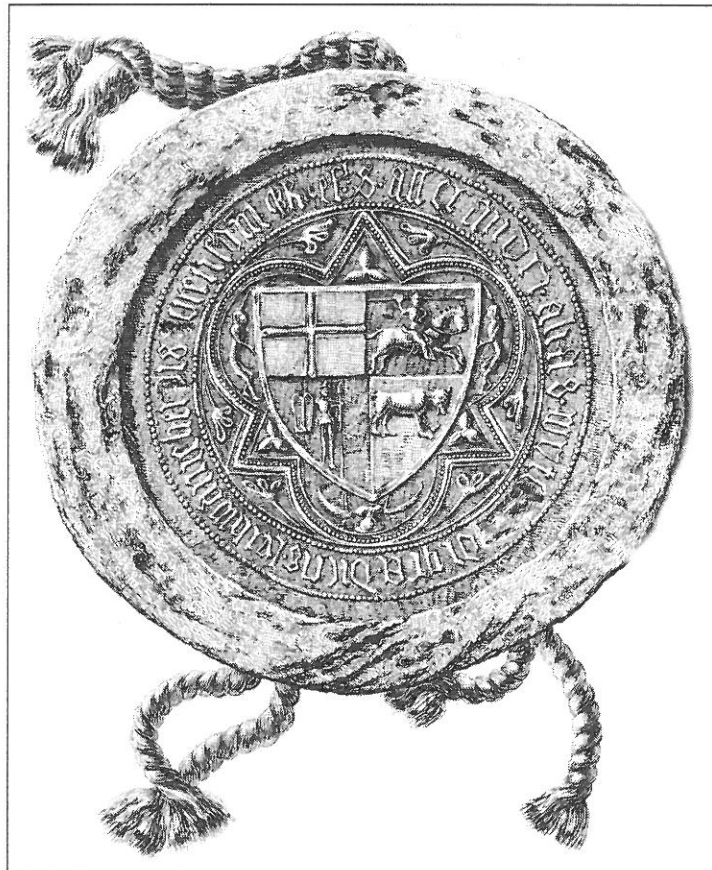

Vilnius,

1999 m. balandžio 7 d.

Vilniaus rajono savivaldybės herbas

Istoriniai duomenys. Vilniaus žemės (kunigaikštystės, nuo 1413 m. vaivadijos, 1795 m. gubernijos) heraldiką būtina skirti nuo miestietiškosios. Miesto herbe buvo vaizduojama šv. Kristoforas, atsiradęs magistrato antspauduose kartu su savivalda 1387 m. Tuo tarpu Vilniaus žemės herbas išsirutuliojo iš kunigaikščių antspaudų. Jau 1366 m., kaip tvirtina T. Czackis, didžiojo kunigaikščio Algirdo antspaude vaizduotas raitelis. Šį simbolį iš tėvo perėmė Jogaila, XIV a. pabaigoje ir kiti Gediminaičiai. Šarvuotas raitelis su kalaviju, ietimi buvo bene mėgstamiausias Vakarų ir Vidurio Europos valdovų antspaudų simbolis. Iš pradžių antspauduose vaizduoti pačių valdovų portretai. Būtent juos vienur daugiau, kitur mažiau stilizuotus randame seniausiuose Lietuvos kunigaikščių antspauduose, monetose. Reikia pažymėti, kad antspauduose pavaizduotas raitas ginkluotas valdovas Viduramžiais reiškė to krašto suvereną, gynėją bei aukščiausią valdinių teisėją.

Vilniaus kunigaikštystės (žemės) herbas Vytauto didžiajame herbiniame antspaude, antrajame lauke, naudotas nuo 1398 m. K.W. Kielisiński raižinys

XIV a. pabaigoje, kai Lietuvoje pradėjo rasti pirmieji žemių (kunigaikštysčių) herbai, dalis kunigaikščių antspaudinių simbolių buvo suheraldinta, tai yra jie įdėti į herbinį skydą, jiems

suteiktos spalvos. Raitelis iš pradžių tapo Vilniaus kunigaikštystės, vėliau – ir visos Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės herbu. Tapę žemių herbais, antspaudiniai simboliai įgijo bendrinę prasmę, jie nebereiškė valdovo. Be to, Lietuvos žemių herbuose atsirado vienas esminis skirtumas. Kunigaikščio portretiniame antspaude valdovas rodytas su kalaviju, kunigaikščio valdžios ženklu, žemių herbuose šarvuotas karys vaizduotas su ietimi. Tai akivaizdžiai rodo XIV a. pabaigos valdovų sfragistika, XV a. pirmosios pusės herbynai. Antai Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto didžiajame antspaude, pirmą kartą prikabiname prie 1398 m. Salyno sutarties, Vilniaus kunigaikštystę arba žemę simbolizavo raitelis, Trakų – pėstininkas, abu su ietimis. XV a. pradžioje, kai Vilniaus žemės herbas ėmė simbolizuoti Lietuvos valstybę, raitelis, kaip ir kunigaikščių antspauduose, imtas vaizduoti su kalaviju.

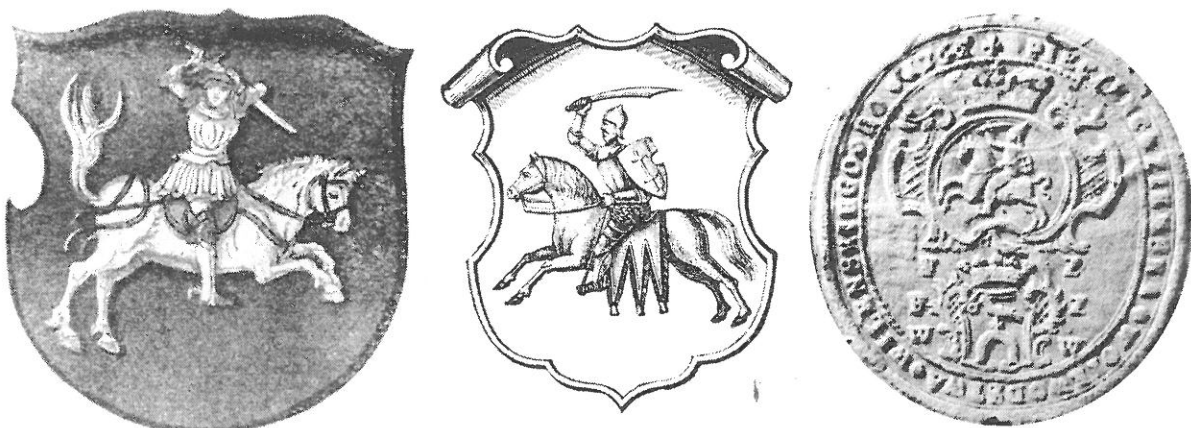
Seniausioji Vilniaus žemės herbo spalvinė versija užfiksuota XV a. pirmosios pusės Vakarų Europos herbinyuose. Antai Briuselyje saugomame herbyne – *Armorial Gymnich, recte Lynce nich* – raudoname skyde vaizduojamas ant juodo žirgo sidabrinis šarvuotas raitelis su tokios pat spalvos ietimi. Jis prie kairiojo peties laiko mėlyną skydelį su auksiniu dvigubu kryžiumi; apatinė kryžma ilgesnė (iš pradžių Algirdo sūnaus Jogailos herbas, vėliau virtęs valstybės herbo sudėtine dalimi). Žirgo apranga: trumpa gūnia, kamanos, odiniai diržai mėlyni, metaliniai sutvirtinimai auksiniai. Virš herbo įrašyta: *d(er) kant von der wille* (Vilniaus žemės). Toks herbas rodė, kad Vilniaus žemė priklausė Algirdaičiams; ji yra Algirdaičių tėvonija. Analogiškai Vilniaus žemės herbas vaizduojamas kitame Stokholme saugomame herbyne – *Codex Bergshammars*. Įdomu, kad minėtuose herbinyuose piešiamas juodas žirgas. Jį mini ir lenkų kronikininkas Janas Dlugošas, apibūdindamas Žalgirio mūšio vėliavas. Anot jo, 1410 m. didysis kunigaikštis Vytautas atvedė 40 vėliavų (pulkų). Visi turėjo raudonas vėliavas. Ant dešimties vėliavų buvę išsiuvinėti Gediminaičių stulpai, o ant 30 – raitelis, jojantis ant balto, kitur juodo, bėro arba obuolmušio žirgo. Tos vėliavos vadintos žemių bei kunigaikščių vardais: Vilniaus, Kauno, Trakų, Medininkų, Žygimanto Kaributo, Semiono Lengvenio ir kt. Manoma, kad vėliavos su Gediminaičių stulpais buvo atvestos iš Vytauto tėvoninių žemių (Trakų kunigaikštystės), o vėliavos su raiteliu iš kitų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės sričių (tarp jų svarbiausia Vilniaus kunigaikštystė kadaise priklausė Algirdaičiams).

Vilniaus žemės herbas, XV a. pirmoji pusė. *Armorial Gymnich, recte Lynce nich*

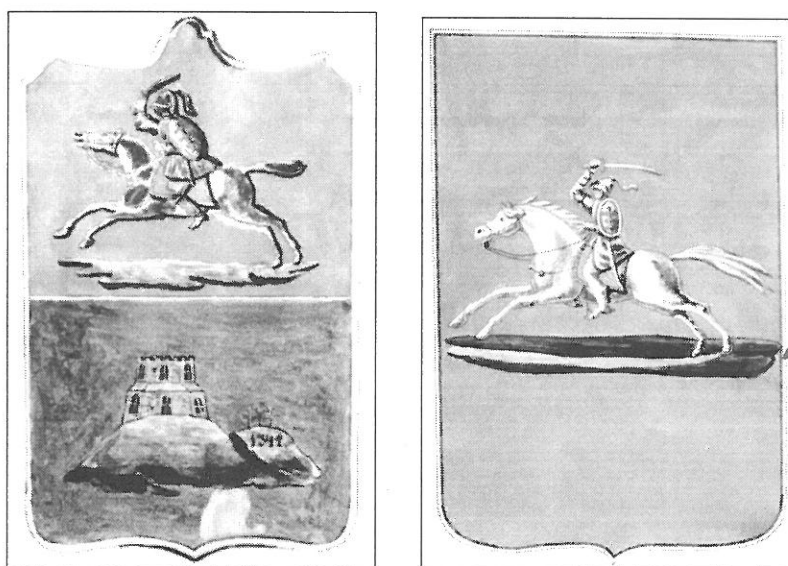
Raitelis su ietimi Vilniaus žemės heraldikoje išliko apie 150 metų. Nuo XVI a. vidurio, kaip rodo Vilniaus kapitulos aplinkoje sudarytas herbynas (viena iš J. Dlugošo herbyno versijų), vėliau patekęs į Paryžiaus Arsenalo bibliotekos rinkinius ir pavadintas *Stemmata Polonica* vardu, raitelis jau vaizduotas su kalaviju. Ši modifikacija pirmą kartą oficialiai įteisinta 1564–1565 m. administracinės reformos metu, 1566 ir 1588 m. Lietuvos Statutuose. Juose reikalaujama Vilniaus vaivadijos žemės antspauduose ir karinėse vėliavose naudoti Lietuvos raitelį su kalaviju, kitaip sakant, Lietuvos valstybės herbą. 1588 m., kai pradėjo valdyti Zigmantas

Vaza, buvo pagamintas naujas Lietuvos valstybės didysis spaudas su žiede aplink Lietuvos raitelį pavaizduotais dinastijų ir vaivadijų herbais. Vilniaus vaivadijos raitelis su kalaviju užėmė garbingą vietą žiedo viršuje. Nuo 1565 m. Lietuvos raitelį randame visuose žemės antspauduose, karinėse vėliavose, XVII–XVIII a. herbynuose. Galima sakyti, kad nuo XVI a. vidurio iki XVIII a. pabaigos Vilniaus vaivadijos ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės herbai buvo vienodi.

Vilniaus vaivadijos herbas, XVI a. vidurys. *Stemmata Polonica*; Vilniaus vaivadijos herbas pagal K. Niesieckį; Vilniaus žemės antspaudas, 1765 m.

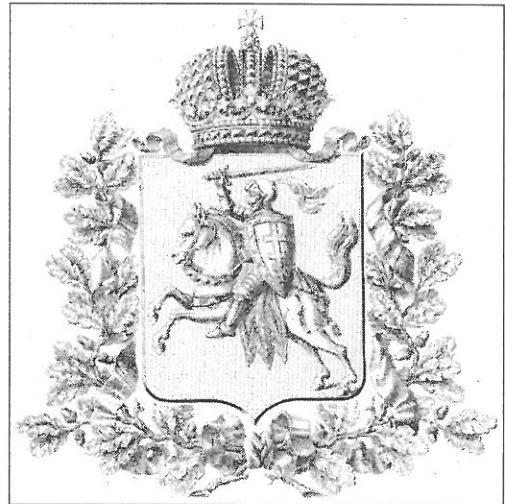
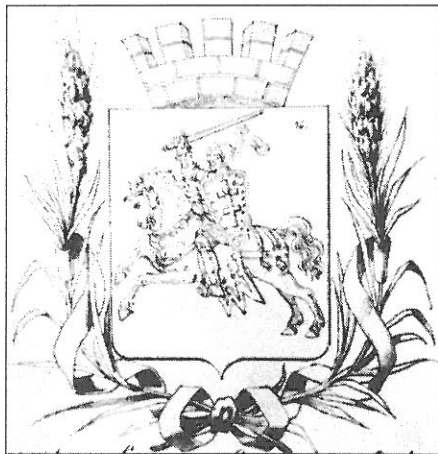
Po trečiojo Lenkijos Lietuvos valstybės padalijimo 1795 m., kai Lietuva pateko į Rusijos Imperijos sudėtį, istorinis žemės herbas prarado savo reikšmę. Nes Vilnius, tapęs gubernijos centru, iš pradžių turėjo tik antspaudus. Nuo XIX a. pradžios jie buvo sudaryti iš dviejų simbolių – dvigalvio erelio viršuje ir senojo Lietuvos raitelio apačioje. Pirmasis rodė Vilniaus politinę priklausomybę Rusijos Imperijai, antrasis – Vilnių kaip gubernijos centrą. Taigi Vilniaus gubernijos antspauduose senoji simbolika buvo papildyta nauja figūra – dvigalviu ereliu. XIX a. 4 deš. pabaigoje – 5 deš. pradžioje buvo siekiama sukurti naują gubernijos herbą. Tuomet

Vilniaus gubernijos herbo projektas, apie 1842 m.; Vilniaus gubernijos herbas, 1845 m.

rengtuose projektuose skydas buvo perkirstas į du laukus. Viršutiniame vaizduotas raitelis su trigubu (aliuzija į stačiatikių) kryžiumi, apatiniame – Vilniaus pilies bokštas (Lietuvos valstybės istorijos archyvas (LVIA). F. 378. 1842 m. B. 520. L. 124, 125). Tačiau 1845 m. balandžio 6 d. Rusijos imperatorius Nikolajus I Vilniaus gubernijai patvirtino ne šį, o šiek tiek modifikuotą istorinį herbą. Raudoname lauke buvo vaizduojamas baltas (sidabrinis) raitelis, lekiantis per žalią veją. Tik raitelio skydelyje buvo nebe dvigubas, o stačiatikių raudonas kryžius. (Rusijos valstybinis istorijos archyvas Sankt Peterburge (RVIA). F. 1411. Ap. 1. B. 3. L. 119^v; LVIA. F. 378. 1842 m. B. 520. L. 173 – 1845 m. herbo kopija).

XIX a. antrojoje pusėje Vilniaus gubernijos herbą norėta sumoderninti. 1859 m. Valdančiojo Senato Heroldijos departamento Herbų skyriaus valdytojas baronas B. Köne parengė naują projektą. Jis siūlė vaizduoti raitelį su dvigubu kryžiumi, virš skydo uždėti penkių bokštų mūro karūną, iš šonų papuošti dviem javų varpomis su raudona Aleksandro juosta (RVIA. F. 1343. Ap. 15. B. 138. L. 7). Tuomet B. Köne projektas, atrodo, nebuvo įteisintas. Tik 1878 m. liepos 5 d. truputį pataisytas B. Köne piešinys buvo patvirtintas. Iš esmės liko tos pačios figūros, stačiatikių kryžius, bet virš skydo atsirado Rusijos imperatoriškoji karūna, o iš šonų auksinės ažuolo šakelės, surištos mėlyna Andrejaus juosta (RVIA. F. 1343. Ap. 15. B. 138. L. 1).

Vilniaus gubernijos herbo projektas pagal B. Köne, 1859 m.
Vilniaus gubernijos herbas, 1878 m.

Pirmojo pasaulinio karo metais Vilniaus sfragistikoje naudotas Vokietijos erelis, o nuo 1919 m., kai Vilniaus kraštą užėmė Lenkija – Lenkijos erelis. Naujas Vilniaus vaivadijos herbo projektas buvo parengtas 1928 m., tiesa, oficialiai taip ir liko nepatvirtintas. Sovietų, vokiečių okupacijų laikotarpiu naudoti tik antspaudai su Reicho, po to – Lietuvos TSR herbais.

Vilniaus žemės istorinis herbas reikšmingas daugeliu aspektų. Jis yra vienas iš seniausių Lietuvos teritorinių simbolių, kurio ištakos glūdi didžiojo kunigaikščio Algirdo sfragistikoje. Vilniaus žemės herbu antspaudų simbolį raitelį XIV a. pabaigoje padarė didysis kunigaikštis Vytautas. Jis, šiek tiek modifikuotas XVI a. viduryje, Vilniaus heraldikoje ir sfragistikoje naudotas iki 1795 m. Raitelio visai neįstengė panaikinti net Rusijos Imperijos valdžia. Tik nuo Pirmojo pasaulinio karo, kai Vilniaus kraštasėjo iš rankų į rankas, istorinei simbolikai neliko vietos. Siekiant išsaugoti šį reikšmingą istorijos palikimą, Lietuvos heraldikos komisija nutarė istorinį Vilniaus žemės herbą (ankstyviausiąją versiją – raitelį su ietimi) atkurti Vilniaus rajono

Vokiečių erelis Vilniaus sfragistikoje Pirmojo pasaulinio karo metais; Lenkijos erelis Vilniaus sfragistikoje Lenkijos valdymo metais; Vilniaus vaivadijos herbo projektas, 1928 m.

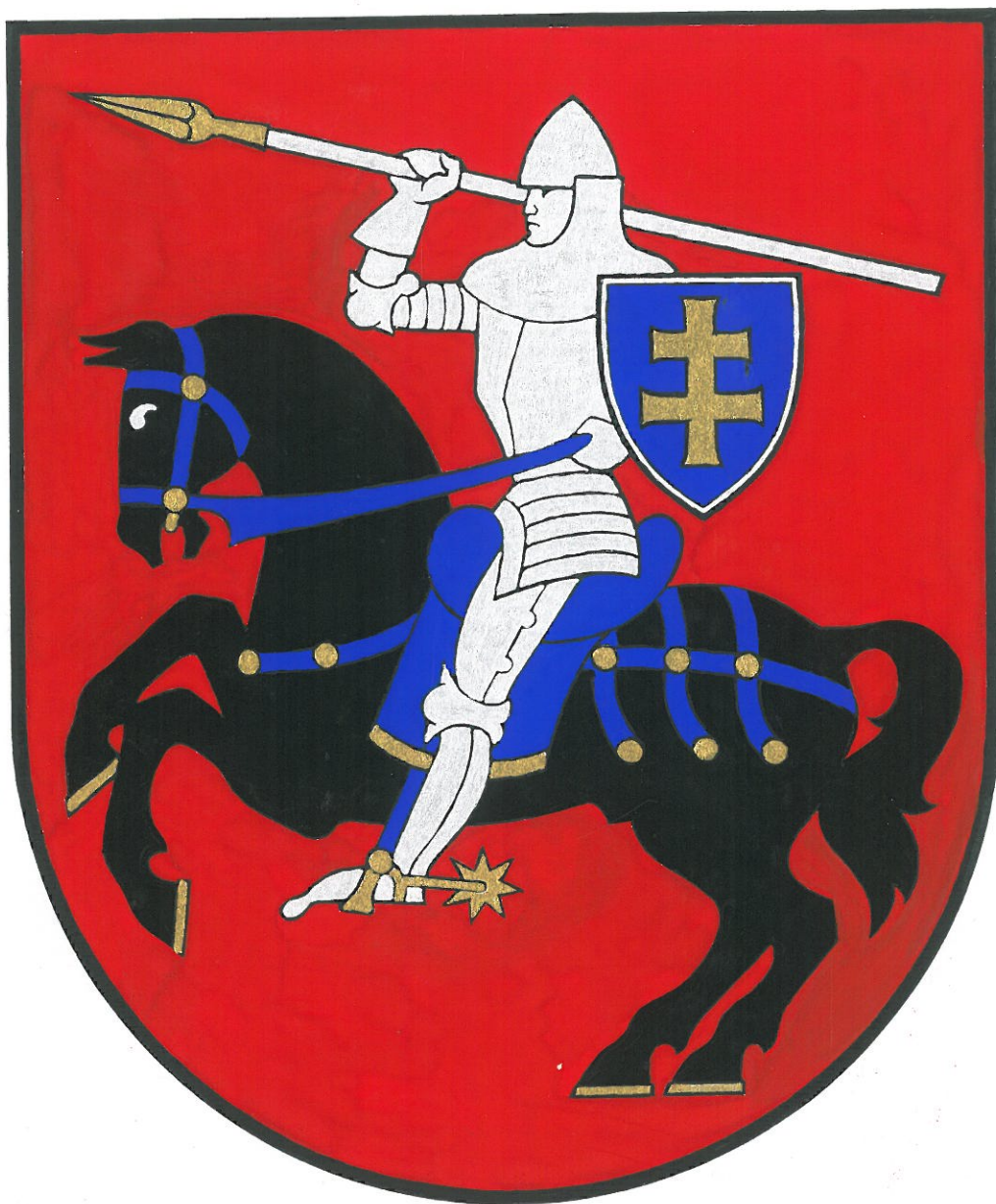
savivaldybei, kuri šiuo metu yra vienintelė senosios heraldikos paveldėtoja. Herbo etaloną, remdamasis surinkta istorine ir ikonografinė medžiaga, parengė dailininkas Arvydas Každailis. Jį Heraldikos komisija aprobavo 1999 m. kovo 25 d. (Komisijos posėdžio protokolas Nr. 206).

Svarbesnė literatūra: Czacki T. *O litewskich i polskich prawach, o ich duchu, źródłach, związku i o rzeczach zawartych w pierwszym Statucie dla Litwy 1529 roku wydanem*. Warszawa, 1800. T. 1; Działyński A.T. *Zbiór praw litewskich*. Poznań, 1841; Niesiecki K. *Herbarz Polski* / Wyd. J.N. Bobrowicz. Lipsk, 1846. T. 1; Полное собрание законов Российской империи. Собрание второе. Отделение третье. 1878. Приложения. Санктпетербургъ, 1880. Т. 53; Wijuk Kojałowicz W. *Herbarz rycerstwa W. X. Litewskiego, tak zwany Compendium, czyli o klejnotach albo herbach, których familie stanu rycerskiego w prowincyach Wielkiego Xięstwa Litewskiego zażywają*. Kraków, 1897; Гербы городовъ, губерний, областей и посадовъ Российской империи, внесенные въ Полное собрание законовъ съ 1649 по 1900 годъ / Сост. П.П. фонъ-Винклеръ. С. – Петербургъ, 1900; Москва, 1991. С. 31, 178; Gumowski M. *Pieczęcie królów polskich*. Kraków, 1910; Dmochowski T. *Herbarz litewski: Herby miast W. Ks. Litewskiego* // Kwartalnik litewski, 1911. Rok 2. T. 5. S. 81–88; Polackówna H. *Stemmata Polonica: Rękopis Nr. 1114 Klejnotów Długosza w Bibliotece Arsenalu w Paryżu* // Prace sekcji historii sztuki i kultury Towarzystwa naukowego we Lwowie. Lwów, 1929. T. 1. S. 161–250; Jonynas I. *Vytauto ženklas* // Vairas, 1930. T. 1. Nr. 3. P. 495–507; T. 2. Nr. 4. P. 24–34; Nr. 5. P. 128–135; Nr. 6. P. 207–221; Gumowski M. *Pieczęcie książąt litewskich* // Ateneum wileńskie, 1930. Rocz. 7, zesz. 3–4. S. 684–725; Semkowicz W. *Sfragistyka Witolda*. Kraków, 1931; Dobužinskis M. *Vytis: Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės valstybinio erbo istorinių variantų bruožai (XIV–XVI amž.)*. Kaunas, 1933. Naujas fotogr. leid. 1990; Heymowski A. *Herby polskie w sztokholmskim Codex Bergshammars* // Studia źródłoznawcze (toliau – SŻ), 1967. T. 12. S. 73–111; Heymowski A. *Herby polskie w brukselskim Armorial Gymnich, recte Lyncenich* // SŻ. 1985. T. 29. S. 95–124; Kuczyński S.K., Pudłowski L. *Udział archiwów państwowych w tworzeniu herbów okresu międzywojennego* // Archeion. Warszawa, 1987. T. 82. S. 97–137; Kiersnowski R. *Godła Jagiellońskie* // Wiadomości numizmatyczno archeologiczne, 1988. R. 32, zesz. 1–2. S. 1–28; Rimša E. *Lietuvos didysis antspaudas* // Kultūros barai, 1989. Nr. 3. P. 1, 58; Kuczyński S.K. *Polskie herby ziemskie. Geneza, trześci, funkcje*. Warszawa, 1993; Neubecker O., Brooke-Little J.P., Tobler R. *Heraldry. Sources, symbols and meaning*. London, 1997; *Lietuvos heraldika* / Sud. ir parengė E. Rimša. Vilnius, 1998. Kn. 1.

Herbo aprašymas. Raudoname lauke vaizduojamas sidabrinis šarvuotas raitelis ant juodo žirgo, laikantis dešinėje rankoje sidabrinę ietį su auksiniu ietigaliu; prie kairiojo peties kabo mėlynas skydelis su auksiniu dvigubu kryžiumi. Žirgo kamanos, balnas, trumpa gūnia ir odiniai diržai mėlyni. Balno kilpa, pentinas, gūnios apačia bei žirgo pasagos ir jo aprangos metaliniai sutvirtinimai auksiniai.

Komisijos pirmininkas

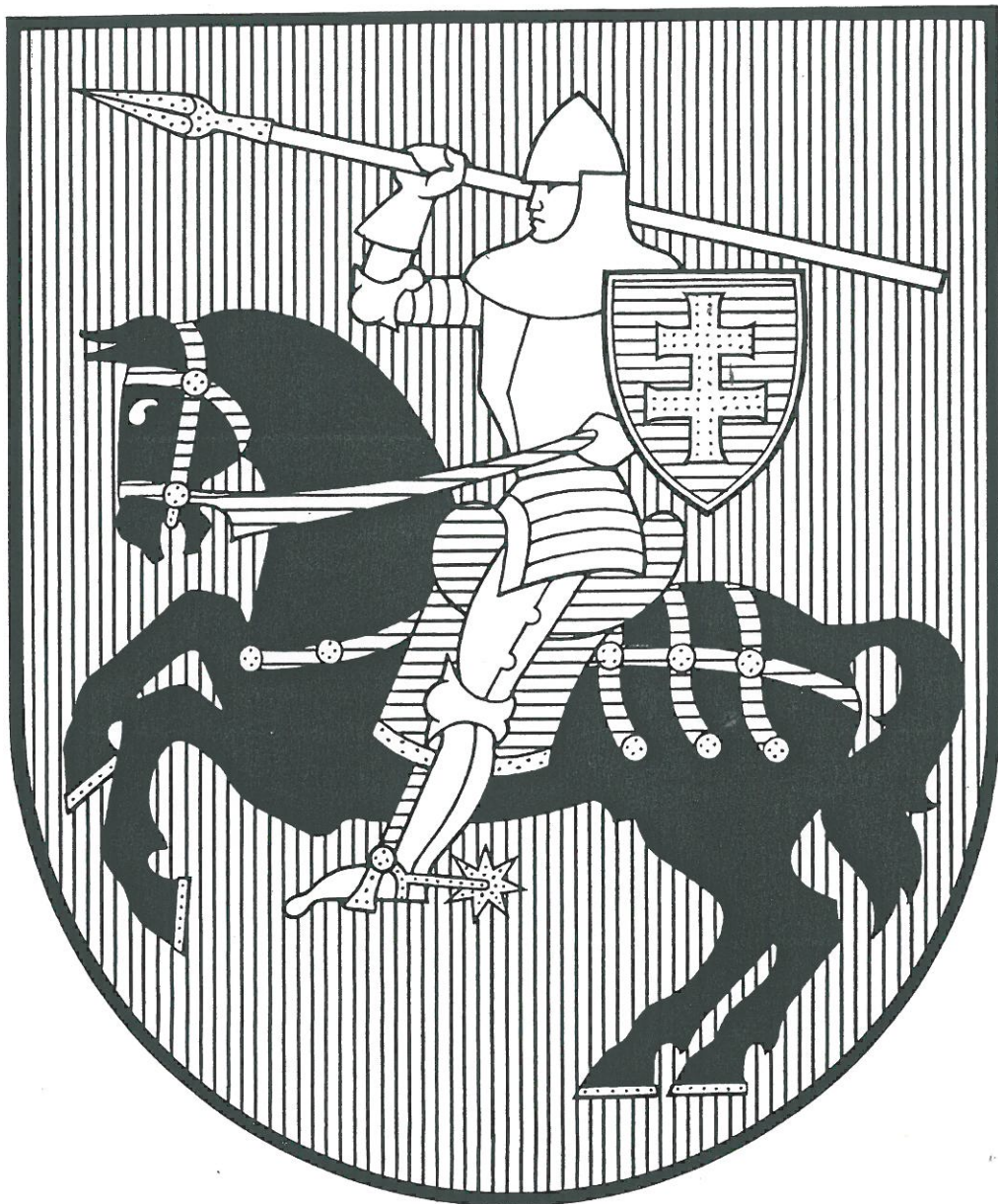
Edmundas Rimša

Alnau, 1998 m.
MIESTO HERBAS
 PATVIRTINTAS 1999 m. d.
 Respublikos Prezidento dekretas Nr. 724
PREZIDENTO KANCELIARIJOS
VADOVAS

LIETUVOS HERALDIKOS KOMISIJA
 PRIE RESPUBLIKOS PREZIDENTO
1999 m. 03 mėn. 25 d.
 herbo etimologijos aprobuotas
 Komisijos posėdžio protokolas Nr. 206
 Pirmininkas *[Signature]*

An. Laskaitis 99

Vilniaus miesto herbas
MIESTO HERBAS
 PATVIRTINTAS 1999 m. *12* *20* d.
 Respublikos Prezidento dekretas Nr. 724
PREZIDENTO KANCELIARIJOS
VADOVAS *[Signature]*

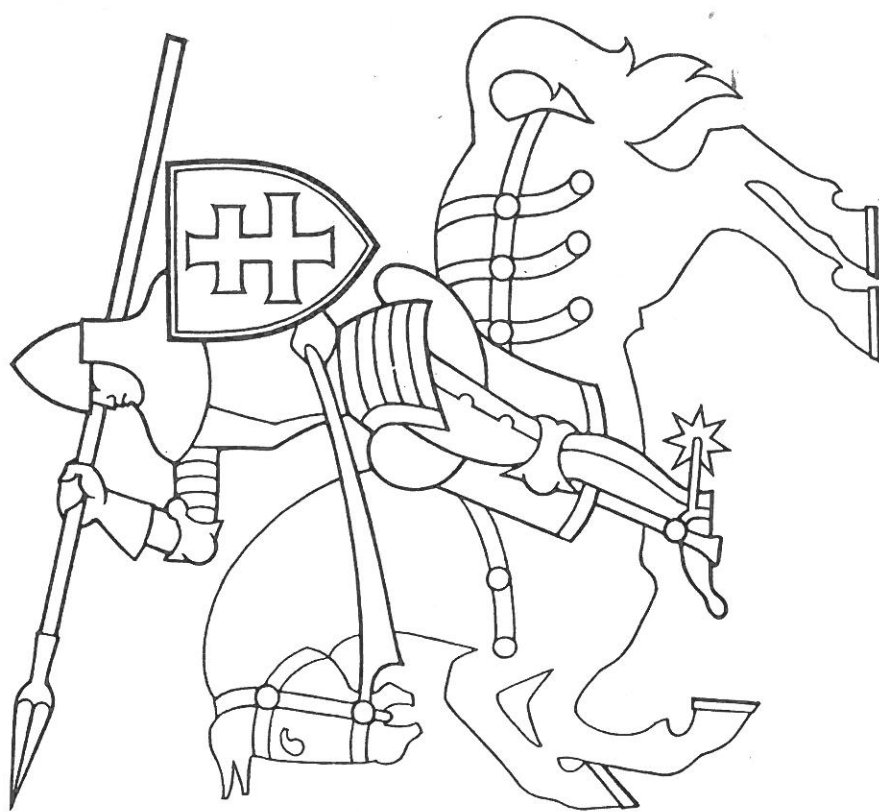
LIETUVOS HERALDIKOS KOMISIJA
PRIE RESPUBLIKOS PREZIDENTO
Vilniaus miesto
 herbo etalonas aprobuotas
 19 *99* m. *03* mėn. *20* d.
 Komisijos posėdžio protokolas Nr. *206*
 Pirmininkas *[Signature]*

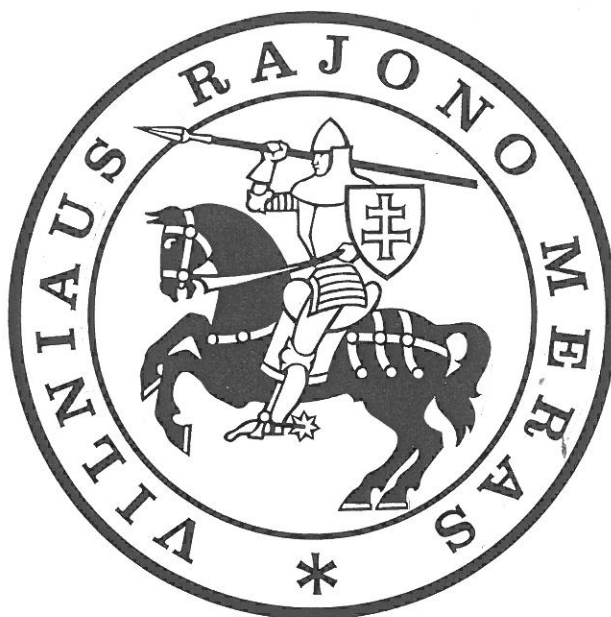
[Signature]

LIETUVOS HERALDIKOS KOMISIJA
PRJĖ RESPUBLIKOS PREZIDENTO
2011 m. vasarą
1989 m.
Pirmūninkas
d.

Sen. Kardin. 98

LIETUVOS HERALDIKOS KOMISIJA
PRIE RESPUBLIKOS PREZIDENTO
antspaudu(ų) projektą(us) tvirtinu
19 99 m. 11 mėn. 1 d.
Pirmininkas [Signature]